

НАПРЯМ 6. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Бірюков Тимур Романович
аспірант,

Науковий керівник: Бухаріна Л. М.
доктор економічних наук, професор,
Запорізький національний університет

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-296-1-17>

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ВІДХОДІВ

Циркулярність – це економічна модель, що представляє сталий розвиток як перехід від лінійної моделі, яка базується на споживанні й утилізації, до моделі, в якій термін служби продуктів – максимально можливий, а матеріали та відходи мінімізуються у замкнутих циклах [1]. Тому перехід до циркулярної економіки як новітньої соціально-економічної парадигми оптимізації використання ресурсів передбачає організацію ефективної системи менеджменту відходів.

Базовим законом країн ЄС у сфері управління відходами є Рамкова директива Європейського Парламенту та Ради 2008/98/ЄС про відходи [2]. Директива має обов'язкову силу та встановлює ключові цілі для держав-членів ЄС у сфері управління відходами, а кожна держава-член самостійно обирає механізми їх досягнення.

Протягом трьох років з дати набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, Україна мала ухвалити ряд законів та нормативно-правових актів для дотримання вимог Рамкової Директиви 2008/98/ЄС про відходи. Процес ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та

Європейським Союзом було завершено 11 липня 2017 року, а отже до 1 вересня 2020 року вже мали відбутися важливі законодавчі зміни та реформи, адже наша країна пройшла процедуру, яка дозволяє виконання Угоди в односторонньому порядку [3]. Проте відповідний законопроект, що імплементує положення Директив ЄС у сфері поводження з відходами було прийнято тільки в 2022 році.

З метою гармонізації змісту категорій закріплених у національних нормативно-правових актах із дефініціями, наведеними в нормативах країн ЄС, 20 червня 2022 року було прийнято проект Закону України «Про управління відходами» № 2207-1-д [4]. За законом у більшості нормативно-правових актах природоохоронного законодавства України застарілий термін «поводження з відходами» замінюється на новий – «управління відходами», який трактується як комплекс заходів із збирання, перевезення, оброблення (відновлення, у тому числі сортування, та видалення) відходів, включаючи нагляд за такими операціями та подальший догляд за об'єктами видалення відходів. Закон визначає основні операції з управління відходами – збирання, перевезення, відновлення та видалення.

Закон «Про управління відходами» є рамковим, тобто слугує базою для впровадження необхідних секторальних законів у напрямку налагодження централізованого управління відходами та передбачає здійснення таких євроінтеграційних кроків у сфері управління відходами:

- впровадження європейських підходів та ієрархії управління відходами, яка потребуватиме розробки нового законодавства та його узгодження з іншим нормами національного правового поля;
- узгодження класифікації відходів та імплементація європейського переліку відходів (List of waste);
- організація планування системи управління відходами на національному, регіональному та місцевому рівнях;
- перехід від розроблення державних програм управління відходами до розроблення планів з управління ними з

наднаціональним рівнем звітності та більш високим рівнем відповідальності й контролю за виконанням;

- запровадження системи розширеної відповідальності виробника (Extended producers responsibility) при створенні відповідних систем управління відходами;

- встановлення принципу «забруднювач платить», за яким повна фінансова відповідальність за реалізацію заходів з мінімізації забруднення природного середовища покладається на виробника (власника) відходів;

- створення сприятливого середовища для побудови в Україні сучасної сміттєпереробної інфраструктури за європейськими стандартами;

- ліквідація та рекультивация застарілих сміттєзвалищ та адаптація діючих до європейських норм;

- створення великої інвестиційної карти України з конкретними кейсами у сфері галузі управління відходами та залучення іноземних коштів для їх розвитку.

Проте законопроект «Про управління відходами» містить низку категоріальних колізій, які в свою чергу викликатимуть складнощі для суб'єктів застосування норм правового поля. Через відсутність офіційного аутентичного українського перекладу нормативів ЄС в Законі «Про управління відходами» поліваріантність значень перекладу одного й того самого терміну є фактором виникнення невідповідностей між нормами українського законодавства та країн ЄС.

Так, наприклад, трактування терміну «менеджмент відходів», закріплене у Рамковій Директиві 2008/98/ЄС, невід'ємним елементом процесу управління відходами визначає нагляд за місцями їх видалення (полігонами, різноманітними комплексами, спорудами, на використання яких для видалення відходів отримано дозвіл від спеціально уповноважених органів у сфері управління відходами). Проте національний суб'єкт правотворчості вживає категорію «нагляд за об'єктами видалення відходів», не визначаючи поняття такого об'єкту. Закон визначає «полігон» як місце захоронення відходів, призначене для їх розміщення на поверхні чи під поверхнею землі, а отже легалізує скидання сміття

у землю без попереднього оброблення, що не сприяє адаптації діючих сміттєзвалищ до європейських норм. Термін «захоронення» («to bury») не відповідає Директиві 1999/31/ЄС, за якою термін «полігон» трактується, як місце їх видалення, призначене для їх розміщення на поверхні або в землі (підземне): «landfill» means a waste disposal site for the deposit of the waste onto or into land (i.e. underground)», де «deposit» перекладається як «розміщення» [5].

В загальних вимогах до захоронення відходів за статтею 40 Закону «Про управління відходами» передбачено, що захоронення відходів відбувається на полігонах, технологічне обладнання яких забезпечує вилучення та знешкодження біогазу, попри те, що біогаз – це ресурс, який можна використовувати для виробництва енергії шляхом його спалювання в когенераційній установці, закачувати в газопроводи або використовувати у якості палива для автотранспорту. На великих полігонах його можна збирати протягом 15–30 років після їх закриття. Небезпеку для довкілля становить інший – звалищний газ забруднений токсичними домішками та високотоксична рідина – фільтрат, які забруднюють атмосферне повітря, поверхневі та ґрунтові води, тому підлягають знешкодженню.

Окрім того Закон не впроваджує «розширену відповідальність виробника» (extended producers responsibility), а тільки передбачає, що EPR встановлюється законами для певних видів товарів та відходів. Тому важливим кроком до впровадження системи «розширеної відповідальності виробника» постає розробка окремих законопроектів, що базуватимуться на таких директивах ЄС:

- Директива про упаковку та відходи упаковки 94/62/ЄС;
- Директива про відходи електричного і електронного обладнання 2012/19 ЄС;
- Директива про батареї та акумулятори та відходи батарей та акумуляторів 2006/66/ЄС [6].

Після прийняття відповідних законів виробники будуть зобов'язані колективно або індивідуально організувати системи приймання та збирання відходів від використання їхньої продукції від кінцевих споживачів та подальшого управління ними. Так саме

виробники будуть нести фінансову відповідальність за створення інфраструктури для збирання упаковки, яку вони самі «вивели» на ринок. Таким чином виробники продукції будуть змушені мінімізувати обсяги відходів ще на етапі виробництва продукції.

Законопроект № 2207-1-д «Про управління відходами» набуде чинності 9 липня 2023 року, проте для початку його повноцінної роботи Верховною Радою повинні бути ухвалені щонайменше шість секторальних законопроектів, до кожного з яких уряд повинен розробити й ухвалити сумарно не менше ніж 30 постанов Кабінету Міністрів та відповідних наказів [7]. Наразі Закон має загальний зміст та тільки встановлює рамку нових сучасних правил функціонування системи менеджменту відходів в Україні та вимагає конкретних дій та системних змін в країні.

З огляду на те, що процес інтеграції національного законодавства у сфері управління відходами до права і політики країн ЄС триває, одним з важливих завдань уряду залишається запровадження ефективних форм та методів досягнення цілей, встановлених директивами ЄС. Закон України «Про управління відходами» є першою реальною можливістю запровадити європейський підхід управління відходами за весь час незалежності України, створити фундамент для побудови циркулярної економіки, яка ґрунтується на раціональному споживанні та відновленні ресурсів та є частиною Європейського «зеленого курсу», що дозволить нашій країні стати на крок ближче до членства в Європейському Союзі та забезпечити еколого-економічну безпеку в період післявоєнного відновлення України.

Список використаної літератури:

1. Шибанін В. С., Решетілов Г. О. Циркулярна економіка регіону: теоретичний аспект. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2021. № 4. С. 4–13. DOI: [https://doi.org/10.31521/2313-092X/2021-4\(112\)](https://doi.org/10.31521/2313-092X/2021-4(112)).

2. Директива Європейського Парламенту та Ради 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року про відходи та скасування деяких Директив. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/LSU/?uri=CELEX:32008L0098>.

3. Офіційна сторінка українського суспільно-політичного інтернет-видання «Українська правда». Україна зможе подолати сміттєву кризу.

Що передбачає ухвалений Радою закон? URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/20/688345/>.

4. Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 р. № 2320-IX. *Голос України*. 2022. № 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>.

5. Директива Європейського Парламенту та Ради 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 року про захоронення відходів. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31999L0031&rid=1>.

6. Офіційна сторінка МБО «Екологія-Право-Людина». Факти та міфи закону “про управління відходами. URL: <http://epl.org.ua/announces/fakty-ta-mify-zakonu-pro-upravlinnya-vidhodamy>.

7. Інформаційне агентство «Interfax – Україна». Для набуття чинності законом про управління відходами необхідно ухвалити щонайменше шість секторальних законопроектів. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/841167.html>.